

Otwarty program nowoczesnego zagospodarowania i użytkowania działek na miarę potrzeb współczesnych rodzin

Wstęp

Ogrodnictwo działkowe posiada ponad stuletnią, utrwalaną przez kolejne pokolenia tradycję. W początkowym okresie zakładania ogrodów istniały szczegółowe zasady projektowania i zagospodarowywania działek ogrodniczych w taki sposób, aby mogły w pełni zabezpieczyć potrzeby rodziny w zakresie produkcji oraz spożycia owoców i warzyw. Z upływem dekad system zagospodarowywania ogrodów ulegał niewielkim zmianom, głównie w zakresie doboru gatunków, przy zachowaniu funkcji użytkowej działek. Niestety w ostatnich latach z ogrodów zaczynają znikać kwatery sadownicze i grządki warzywne, a ogrodnictwo jest coraz bardziej wypierane z działek na rzecz tylko i wyłącznie rekreacji oraz stref wypoczynkowych. Takie zjawisko jest w dużej mierze sprzeczne z funkcją i celem przeznaczenia terenów miejskich pod rodzinne ogrody działkowe. Należy pamiętać o tym, że ziemia jest dobrem niepomnażalnym, a podtrzymywanie złego kierunku użytkowania działek, może prowadzić do całkowitego zatracenia idei ogrodnictwa działkowego, a tym samym utraty argumentów do obrony gruntów, których forma użytkowania staje się nie w pełni zgodna z ich przeznaczeniem.

Fundamentalnym założeniem dla istnienia rodzinnych ogrodów działkowych jest utrzymanie funkcji i roli ogrodnictwa działkowego. Dlatego, przesłaniem opracowanego Programu jest powstrzymanie negatywnych w skutkach tendencji, poprzez popularyzację nowoczesnego zagospodarowania działek, obejmującego prowadzenie upraw ogrodniczych z wykorzystaniem szczególnie wartościowych dla działkowców gatunków i odmian roślin

sadowniczych, warzyw i ziół oraz nowoczesnych metod ich uprawy wychodzących naprzeciw oczekiwaniom i potrzebom współczesnych rodzin.

W związku z niezwykle ważną wagą problemu, mogącego mieć wpływ na funkcjonowanie i przyszłość ROD, konieczne jest zaangażowanie wszystkich struktur PZD w realizację niniejszego Programu. Ponadto, potrzebne jest wykorzystanie wszelkich dostępnych metod, aby dotrzeć z jego przesłaniem do jak najszerszego grona działkowców.

Niniejszy Program jest otwarty i długofalowy, co oznacza, że może być stale rozwijany i uzupełniany oraz ma na celu dotarcie do obecnych, ale także przyszłych użytkowników działek. Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, gdy obserwujemy stale rosnące zainteresowanie korzystaniem z działek przez nowe pokolenia. Są to najczęściej młode małżeństwa z dziećmi, do których w szczególności kierowany jest ten Program.

I. Prawo a działka

Rodzinne ogrody działkowe oraz działki powinny realizować cele określone w ustawie z dnia 13 grudnia 2013 r. *o rodzinnych ogrodach działkowych*.

Jednym z nich, jest zaspakajanie wypoczynkowych oraz rekreacyjnych potrzeb społeczeństwa poprzez prowadzenie **upraw ogrodnich** (art. 3 pkt 1 ustawy o ROD). To samo dotyczy działek, które winny służyć zaspokajaniu potrzeb działkowca i jego rodziny dotyczących nie tylko wypoczynku i rekreacji, ale i związanych z prowadzeniem **upraw ogrodnich** (art. 2 pkt 2 ustawy o ROD).

Prowadzenie upraw ogrodnich wiąże się również z innymi celami ROD określonymi w preambule oraz ustawie o ROD, a mianowicie :

- poprawie warunków socjalnych członków społeczności socjalnych oraz pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej (art. 3 pkt 2 i 3). Cele te realizowane są m.in. poprzez umożliwienie działkowcom i ich rodzinom produkowania na działce własnej żywności, która jest niejednokrotnie dużo tańsza niż ta kupowana w sklepach, co pozwala na wygospodarowanie oszczędności w budżetach domowych.
- integracji wielopokoleniowej rodziny, osób w wieku emerytalnym oraz niepełnosprawnych; wychowaniu dzieci w zdrowych warunkach oraz zachowaniu aktywności i zdrowia emerytów i rencistów (art. 3 pkt 4 i 5).

Cele te spełniane są m.in. poprzez stwarzanie działkowcom, zwłaszcza emerytom, osobom schorowanym lub dotkniętym niepełnosprawnością możliwości pracy na działce, a tym samym możliwości ruchu i poprawy kondycji psychicznej. Prowadzenie upraw ogrodniczych sprzyja również podnoszeniu poziomu edukacji, zwłaszcza wśród najmłodszych, którzy mają możliwość zapoznania się z procesem uprawiania warzyw i owoców.

- przywracaniu społeczności i przyrodzie terenów zdegradowanych oraz ochronie środowiska i przyrody (art. 3 pkt. 6 i 7). W tym zakresie można przykładowo wymienić działania działkowców i ich rodzin związane z produkcją zdrowej, bezpiecznej dla środowiska i bogatej w substancje odżywcze żywności, ale i działania związane z przywracaniem wartości użytkowych gleby poprzez jej rekultywację.
- oddziaływaniu na poprawę warunków ekologicznych w gminach i kształtowaniu zdrowego otoczenia człowieka (art. 3 pkt 8 i 9). Cele te są realizowane poprzez uprawianie warzyw, owoców, ziół metodami ekologicznymi (naturalne nawozy) i minimalne stosowanie środków chemicznych ochrony roślin, które stanowią zagrożenie dla zbiorników wodnych (zanieczyszczenie wody) czy też są niebezpieczne dla owadów zapylających).
- tworzeniu warunków do udostępniania terenów zielonych dla społeczności lokalnych (art. 3 pkt 10).

Znaczenie prawne prowadzenia upraw ogrodniczych na działkach w ROD podkreśla również art. 4 ustawy o ROD, który stanowi, że ROD pełnią funkcję rolę urządzeń użyteczności publicznej. Oznacza to, że ogrody działkowe są częścią infrastruktury, która pełni doniosłą rolę w życiu społecznym, polegającą na bieżącym i nieprzerwanym zaspokajaniu zbiorowych potrzeb ludności w drodze świadczenia usług powszechnie dostępnych. Formą zaspokojenia tych potrzeb jest powszechny dostęp do terenów rodzinnych ogrodów działkowych oraz działek dających możliwość **prowadzenia upraw ogrodniczych** na własne potrzeby. Dzięki posianiu przez ogrody statusu urządzeń użyteczności publicznej, ogrody i działkowcy mogą liczyć na pomoc Państwa i samorządów. Zwłaszcza na pomoc gmin, które zgodnie z art. 6 ustawy o ROD, powinny tworzyć warunki dla rozwoju ROD, w tym wspierać finansowo w ramach otrzymywanych dotacji celowych.

Należy również pamiętać, że ogrody działkowe jako tereny zielone podlegają szczególnej ochronie określonej w art. 5 ustawy o ROD tj. w przepisach o ochronie gruntów rolnych i leśnych, przyrody i środowiska. Powyższa ochrona została zapewniona ROD m.in. ze względu na wykorzystywanie gruntów ogrodów pod uprawy ogrodnicze.

Istotną rolę, jaką pełnią uprawy ogrodnicze w ROD wskazują również inne przepisy obowiązujące w ROD. W statucie, powyższe zagadnienie wpisane jest m.in. cele i podstawowe działania Związku (§ 6 i 7), związane m.in. z rozwojem ROD w sposób zapewniający działkowcom i ich rodzinom możliwość prowadzenia **upraw ogrodniczych** na własne potrzeby czy też organizowaniem i udzielaniem pomocy oraz poradnictwa w prowadzeniu **upraw ogrodniczych**. Prowadzenie upraw ogrodniczych ujęte jest również w uprawnieniach działkowców, którzy mają możliwość takiego zagospodarowywania działek czy też korzystania z poradnictwa związkowego w zakresie **upraw ogrodniczych** (§ 14 ust. 1 pkt 8). Wspierać działkowców w realizacji tego zadania powinny przede wszystkim zarządy ROD, które winny czuwać nad przestrzeganiem obowiązków przez działkowców (członków PZD) związanych z prawidłowym zagospodarowywaniem działek, jak również dbać o estetyczny wygląd ROD, organizując konkursy i podejmując inne działania służące dla osiągnięcia tego celu (§ 72 pkt 10,13,14). Działania powinny podejmować również OZ PZD, do których należy nadzór nad prawidłowym zagospodarowywaniem ogrodów oraz działalność szkoleniowa (§ 110 ust. 2 pkt 10,11,17 i 22).

O prowadzeniu upraw wspomina również Regulamin ROD, który określa zasady odnoszące się do wyposażenia działki w różne urządzenia związane z uprawą, czy też wskazuje rośliny, jakie można, a jakich nie można uprawiać na działce w ROD (§ 41,42,47,48,52-57). W regulaminie ROD zostały również wyznaczone zadania związane z uprawą roślin, które mają realizować instruktorzy Społecznej Służby Instruktorskiej (§ 62-64).

Jak wspomniano powyżej, prowadzenie upraw ogrodniczych jest jednym z podstawowych celów ROD. Brak jego realizacji, może mieć poważne skutki prawne. Może bowiem wywrzeć negatywny wpływ na postrzeganie ogrodów działkowych jako wyłącznie „trawnik i grill”, jak również wpłynąć na politykę organów państwowych i samorządowych w zakresie dalszego funkcjonowania i rozwoju ROD. W przypadku, gdy ogrody nie będą realizowały wyznaczonych celów, może powstać realne zagrożenie utraty dotychczasowych praw i przywilejów Związku i działkowców, które obecnie gwarantuje ustawa o ROD np. związanych ze zwolnieniami podatkowymi, czy też korzystnymi zasadami w zakresie tworzenia, likwidacji czy też regulacji stanu prawnego gruntów ROD.

Warto zatem zadbać, aby na terenach ROD były realizowane wszystkie cele rodzinnych ogrodów działkowych, zwłaszcza związane z prowadzeniem upraw ogrodniczych, które służą nie tylko działkowcom i ich rodzinom, ale i całemu społeczeństwu.

II. Założenia i cel Programu

1. Przywracanie pierwotnego przeznaczenia działki – upraw ogrodniczych na potrzeby działkowca i jego rodziny, w myśl idei ogrodnictwa działkowego.
2. Propagowanie łatwych, efektywnych i atrakcyjnych wizualnie metod produkcji własnych warzyw, owoców i ziół. Zachęta do podjęcia niestandardowych metod uprawy, co może być szczególnie atrakcyjne dla ludzi młodych (uprawy w skrzyniach, podwyższonych grządkach, pionowe w pojemnikach, łączenie upraw z roślinami ozdobnymi).
3. Promocja gatunków i odmian warzyw, owoców i ziół, które są łatwe w uprawie, nie wymagają stosowania zabiegów ochronnych, są źródłem żywności funkcjonalnej o niezwykłych walorach odżywczych, prozdrowotnych lub smakowych.
4. Zachowanie bogactwa gatunków i odmian, a przez to bioróżnorodności na działkach, co ma olbrzymie znaczenie w zachowaniu równowagi w ekosystemie, jakim jest każda działka i ogród.
5. Promocja ogrodnictwa opartego na świadomości ekologicznej.
6. Zwrócenie uwagi na ekonomiczną wartość uzyskiwania owoców, warzyw i ziół z działki, co ma szczególne znaczenie dla wsparcia budżetów domowych każdej rodziny
7. Podążanie za ogólnoswiatową modą na własne ekologiczne uprawy.
8. Integracja pokoleń poprzez edukację przyrodniczą, co jest szczególnie cenne dla dzieci.
9. Dzięki uprawie warzyw, owoców i ziół realizowane są założenia *hortiterapii* – utrzymywanie dobrej kondycji fizycznej i psychicznej poprzez aktywną formę leczenia ogrodem.
10. Podkreślenie pomocy socjalnej i postrzegania ogrodów w społeczeństwie jako miejsca uzyskiwania zdrowej żywności, którą można się podzielić z osobami potrzebującymi, domami dziecka, hospicjami itp.

III. Sposoby wdrażania Programu

1. Przygotowanie i propagowanie otwartej listy gatunków roślin ogrodniczych: sadowniczych, warzywnych i ziół oraz funkcjonalnych roślin ozdobnych.

Filarem programu jest otwarta lista roślin, skomponowana w taki sposób, aby dobór gatunków i odmian był odpowiedni i atrakcyjny dla wielopokoleniowych rodzin pod względem łatwości uprawy i szczególnych walorów prozdrowotnych oraz wizualnych. Lista stanowi załącznik do niniejszego programu (*Załącznik nr 1*).

2. Popularyzacja i promocja Programu :

- a. Publikowanie artykułów tematycznych realizujących założenia i cele Programu na łamach: „Aktualności Związkowych”, „Informatora Działkowca”, „Biuletynów Informacyjnych PZD”, „Zielonej Rzeczypospolitej” oraz miesięczników „działkowiec” i „Mój Ogródek”;
- b. Wydanie i dystrybucja: publikacji, ulotek, broszur i plakatów, zawierających informacje zachęcające do realizacji programu i wprowadzenia nowych wartościowych upraw na działki.
- c. Publikowanie informacji na stronach internetowych Jednostki Krajowej, Okręgów, ROD i Wydawnictwa;
- d. Ogłoszenie ogólnopolskiego konkursu pn. „Nowoczesna działka owocowo-warzywna”, promującego działki o charakterze uprawowym, których użytkownicy uzyskują wyjątkowe plony ze swojego ogrodu.

- e. Wydanie publikacji książkowej pod roboczym tytułem „Nowoczesna uprawa działki”. Książka będzie zawierać propozycje gatunków roślin użytkowych, metody nowoczesnej uprawy oraz przykłady projektów.
- f. Promocja programu w mediach lokalnych i społecznościowych: FB, Instagram;

3. Działalność informacyjno-szkoleniowa:

3.1. Zakres działań Okręgów PZD we wdrażaniu i realizacji

Programu:

- a. **Szkolenia dla Zarządów ROD** informujące o założeniach Programu oraz potrzebie monitorowania kierunku zagospodarowywania działek w ogrodach;
- b. **Szkolenia dla nowych działkowców.** Włączenie do realizacji zadań Programu nowych działkowców, którzy posiadają największy potencjał i wpływ na przyszły charakter upraw. Rozbudowanie tematyki dotyczącej prowadzenia upraw ogrodniczych na działkach z propozycją aranżacji działki warzywno-owocowej. Wskazywanie zalet płynących z uprawy roślin użytkowych na działce i ich znaczenie w życiu człowieka.
- c. **Szkolenia dla Instruktorów SSI.** Włączenie do realizacji zadań Programu instruktorów Społecznej Służby Instruktorskiej, którzy utrzymują bezpośredni kontakt z działkowcami i prowadzą działalność edukacyjną w ogrodach. Podkreślenie roli instruktora

jako doradcy działkowca w doborze gatunków i odmian oraz metod ich uprawy na działkach.

- d. **Szkolenia dla działkowców oraz otwarte szkolenia**, których uczestnicy będą zachęceni do uprawiania owoców i warzyw na działkach.
- e. **Kampania informacyjna dla uczestników Walnych Zebrań w ROD** o powstaniu Programu, jego założeniach i celach oraz potrzebie prowadzenia upraw ogrodniczych na działkach.
- f. **Systematyczne monitorowanie zmian** charakteru zagospodarowywania działek podczas corocznych przeglądów zagospodarowania ROD.

3.2. Rola Zarządów ROD w procesie wdrażania Programu:

- a. Analiza zagospodarowania rodzinnych ogrodów działkowych pod względem skali występowania zjawiska rezygnacji z funkcji użytkowej działek.
- b. Propagowanie publikacji promujących Program, w tym miesięcznika „działkowiec” i „Mój Ogródek” oraz książek i broszur tematycznych.
- c. Promocja Programu podczas różnych uroczystości ogrodowych z podkreśleniem rangi rodzinnych ogrodów działkowych jako źródła pozyskiwania zdrowych plonów (kosze, wieńce dożynkowe, kulinaria i przetwory).

Podsumowanie

Wobec nasilających się zagrożeń dla ogrodów działkowych niezbędne jest podjęcie aktywnej walki w ich obronie. Jednym z głównych celów Programu jest przekonanie społeczeństwa oraz organizacji samorządowych do zasadności i konieczności istnienia oraz dalszego funkcjonowania ogrodów w miastach. Prowadzenie upraw ogrodnich na działkach może być bezspornym argumentem potwierdzającym słusność socjalnej roli ogrodów dla społeczeństwa. Przekształcanie się działek tylko i wyłącznie w miejsca rekreacji jest sprzeczne z ideą ogrodnictwa działkowego i obowiązującymi przepisami regulującymi funkcjonowanie ogrodów działkowych.

Dlatego tak ważne jest zaangażowanie w realizację Programu wszystkich, którym leży na sercu dobro i dalsze istnienie ogrodów działkowych.

Otwarta lista polecanych do uprawy gatunków i odmian roślin ogrodniczych

Wybór poszczególnych gatunków roślin został dokonany ze względu na niekłopotliwą uprawę, plenność i cechowanie się korzystnym wpływem na zdrowie człowieka. Wskazane owoce, warzywa i zioła:

- Regulują trawienie
- Stabilizują florę jelitową
- Rozpuszczają kwas moczowy
- Obniżają poziom cholesterolu we krwi
- Zapobiegają powstawaniu komórek rakowych
- Wspierają rozwój substancji odpornościowych
- Wzmacniają dziąsła i florę jamy ustnej
- Poprawiają zdolność koncentracji
- Podnoszą odporność na stresy
- Ułatwiają spokojny sen
- Pomagają utrzymać zgrabną sylwetkę.

Gatunki i odmiany roślin sadowniczych

Przedstawione gatunki i odmiany są polecane na działki ze względu na stosunkowo łatwą uprawę i niezwykle cenne właściwości prozdrowotne owoców, bądź szczególne walory smakowe i przetwórcze. Powinny uzupełniać rosnące już na działkach sadownicze nasadzenia, bądź stanowić nowe nasadzenia w połączeniu z innymi roślinami.

● Rośliny sadownicze o małych wymaganiach siedliskowych i pielęgnacyjnych, wcale lub rzadko porażane przez choroby i szkodniki

1 Jagoda kamczacka odm.: Wojtek, Zojka, Borealis, Jugana, Vostorg

2 Aronia odm.: Hugin, Nero, Galicjanka, Viking

3 Świdośliwa olcholistna odm.: Northline, Smoky, Honeywood, Pembina

- 4 **Kolcowój szkarłatny** odm.: Big Berry, New Big, Sweet Berry, No 1
5 **Dereń jadalny** odm.: Elegantyj, Szafer, Joligo, Jantarnyj
6 **Morwa biała** odm.: Gerardi's Dwarf
7 **Róża owocowa: mieszańce róży dzikiej, girlandowej, pomarszczonej, jabłkowej** odm.: Skolimów, Konstancin, Karpatia, Nova E2
8 **Cytryniec chiński**
9 **Pigwowiec**

● Cenne gatunki sadownicze o nieco większych lub specyficznych wymaganiach glebowych lub uprawowych

- 10 **Czarna malina** odm.: Litacz
11 **Rokitnik** odm.: Czuskaja, Botaniczeskaja, Podarok Sadu, Witaminnaja i meski-Pollmix
12 **Pigwa wielkoowocowa** odm.: Champion, Bereczki, Portugalska, Lescovac,
13 **Bez czarny** odm.: Samyl, Sampo, **Aureomarginata, Eva,**
14 **Borówka wysoka** odm.: Duke, Patriot, Bluecrop Chandler, Darrow
15 **Żurawina** odm.: Bergman, Franklin, Stevens, Pilgrim,
16 **Borówka brusznica**
17 **Aktinidia ostrolistna** odm.: Domino, Geneva, Bingo, Ananansnaja, oraz męski Weiki

● Inne

- 18 **Winorośl** odm. odporne na choroby
19 **Truskawki** odm. odporne na choroby, odmiany powtarzające owocowanie
20 **Śliwa węgierka** odm. tolerancyjne na szarkę (Tolar, Promis, Nectavit)
21 **Maliny jesienne** odm. Polka, Polesie,
22 **Poziomki**
23 **Porzeczki czarne, czerwone lub białe, zwłaszcza formy pienne**

Gatunki i odmiany warzyw i roślin przyprawowych do uprawy na działkach

● Warzywa liściowe:

- 1 **Roszponka**
2 **Rukola (rokietta)**
3 **Szpinak zwyczajny**
4 **Endywia** (z siewu i rozsady) – nie jedzą jej ślimaki, mniej podatna na choroby

5 Salata masłowa np. z siewu do szybkiego zbioru – na małe listki, sałaty listkowe – kolorowe, zielone, ciemnofioletowe, listkowe – dębolistne

6 Salata rzymska (w typie odmian mini) do małych ogródków, do uprawy w skrzyniach i w pojemnikach (na balkon i na tarasy)

7 Salata japońska

8 Rzeżucha ogrodowa – uprawa w pojemnikach i gruncie,

9 Jarmuż (upr. Z rozsady)

10 Szpinak musztardowy

● Warzywa przyprawowe:

11 Szczypiorek (Bohemia, Wulkan)

12 Koperek (Amat, Skaner)

13 Trybula

14 Pietruszka naciowa (Fest, Astra, Festival, Fiesta)

15 Szczypiorek czosnkowy

16 cebula z dymki

17 Papryka ostra – do uprawy w gruncie i w doniczkach (Cyklon, Orkan, Turbo) oraz półostra (Rokita)

● Inne gatunki

18 Fasola szparagowa karłowa (Tara, Syrenka, Laurina, Korona, Muza, Ametyst, Ibiza)

19 Groch na zielono (Jantar, Kaskada, Telefon, Primavil), cukrowy (Oregon Sugar, Ambrosia)

20 Cukinia odmiana żółta Atena F1 i zielona Astra F1,

21 Dynia olbrzymia Justynka F1, Hokkaido, Muskat de Provence (odmiana dyni piżmowej)

22 Rzędkiewka (Lada, Krasa, Silesia, Rowa, Carmen)

23 Burak liściowy (Bright Lights, Lucullus)

24 Kalarepa (Gigant, Gabi), uprawa z rozsady

25 Pomidory odm. koktajlowe (typu cherry)

26 Papryka słodka – odmiany krajowe, o czerwonych owocach dobrze dostosowane do warunków naszego klimatu (równomiernie dojrzewające) np., Roberta, Robertina

27 Głębigozek – atrakcyjne strąki, mało miejsca zajmuje – na balkon, tarasy, przy płocie

28 Okra

29 Brukselka (uprawa z rozsady)

Gatunki ziół do uprawy na działkach

1 Bazylia

2 Majeranek

3 Mięta

4 Melisa

5 Lubczyk

6 Lebiodka (oregano)

7 Tymianek

8 Czosnek niedźwiedzi

9 Kolendra

10 Cząber

11 Rozmaryn

Rośliny ozdobne

Spośród bogactwa roślin ozdobnych warto wprowadzać na działkę te, które mogą towarzyszyć, dopełniać i wzbogacać, nie tylko wizualnie, uprawy roślin użytkowych. Należą do nich:

- Rośliny chętnie odwiedzane przez owady pożyteczne i zapylające:

1. Lawenda

2. Kocimiętka

3. Szałwia omszona

4. Przetacznik

5. Miodunka

6. Jeżówka

7. Krwawnik

8. Żywokost

9. Krokusy

- Zadarniające, głównie jako żywa ściółka w uprawach sadowniczych:

10. Barwinek
11. Runianka
12. Dąbrówka rozłogowa
13. Epimedium
14. Przyłuszczka
15. Kopytnik
16. Żurawka
17. Funkia
18. Brunera

- Stosowane w uprawach współrzędnych warzyw:

19. Aksamitka
20. Nagietek
21. Zioła
22. Nasturcja
23. Wilczomleczeń groszkowy
24. Nostrzyk żółty